

SCULPTORUL IVAN MEŠTROVIĆ ȘI BRĂTIENII

Ștefania DINU

Abstract: As a wish to preserve his memory and as a sign of recognition of Ion I.C. Bratianu's contribution to the process of unification, reform and emergence of the Romanian society, his contemporaries, at the initiative of his wife, Elisa Bratianu, decided to build him a monument. Ion I. C. Bratianu prematurely passed away, on November 24, 1927, just four months after the death of King Ferdinand I, following an infectious tonsillitis.

On November 20, 1935, Elisa Bratianu addressed a letter to Alexandru Lapedatu – Minister of Arts and Culture and president of the Romanian Academy – in which she proposed commissioning a statue in the memory of the politician who had always served his country, Ion I.C. Bratianu, at the 10th commemoration of her illustrious husband. Following Elisa Bratianu's letter, Alexandru Lapedatu invited some of the former collaborators of Ion I.C. Bratianu in order to organize a committee for the monument placement.

The construction of the monument had been entrusted to the Croatian sculptor Ivan Meštrović, with whom a contract had been concluded, dated December 12, 1935, which stated the obligations of the two parties. The monument had to be finished in 18 months, a fact which actually happened, being brought to Bucharest in August 1937. The statue of Ion I.C. Bratianu was made of granite and placed in the specially arranged square in the extension of Dacia Boulevard (Vintila Bratianu), in front of the Ion I.C. Bratianu Institute.

The inauguration ceremony was held a year later, on November 27, 1938, and was attended by Elisa Bratianu and other members of the family, Government members, high state authorities and representatives and many of the closest collaborators of Ion I.C. Bratianu for 30 years, together with delegates of the National Liberal Party from all over Great Romania.

The statue of Ion I.C. Bratianu has been removed in 1948. In 1988, the monument was transferred to Golesti Museum Complex, from which it has been brought back in 1992 and reinstalled in its initial place on Dacia Boulevard, at the initiative of Bucharest City Hall.

It appears that, along with the monument, the sculptor Meštrović also had received an order for an interior bust statue of Ion I.C. Brătianu, which was to be placed in the hallway of the Institute in 5-7 Amzei Church Street.

Ivan Meštrović began his collaboration with the Brătianu family in the 20s, when Ion I. C. Brătianu commissioned a group of stone statues representing three haughty eagles, which could be considered a symbolic representation of the Little Pact (Romania, Yugoslavia and Czechoslovakia), the representatives of the three signatory countries visiting the Florica mansion in the 20s, or the three Brătianu brothers: Ionel, Dinu and Vintila.

Keywords: Ion I. C. Brătianu, Elisa Brătianu, Ivan Meštrović, monument, granite, memory.

Ion I. C. Brătianu, nume de referință în istoria modernă și contemporană a românilor, s-a născut la 20 august 1864, la Florica (județul Argeș), ca fiu al lui Ion C. Brătianu, nume pe care avea obligația să-l onoreze, ceea ce a și făcut de-a lungul întregii vieți. După o prodigioasă activitate politică, ca artizan al Marii Uniri a românilor și ca reformator al societății românești, prin politica liberală pe care a promovat-o, Ion I. C. Brătianu s-a stins din viață prematur, la 24 noiembrie 1927, la doar patru luni de la moartea regelui Ferdinand I, în urma unei amigdalite infecțioase.

În noiembrie 1928, la un an de la dispariția sa, din inițiativa soției Elisa și a fraților săi Vintilă și Dinu Brătianu, s-a constituit Asociația Culturală „Așezământul Ion I. C. Brătianu” cu scopul „întăririi sentimentului național în poporul român prin publicarea actelor și documentelor relative la istoria României, publicarea lucrărilor științifice și de popularizare a cunoștințelor istorice, sociale și economice, organizarea și întreținerea unei biblioteci publice”¹. Așezământul s-a înființat în ianuarie 1929, când Vintilă Brătianu a fost ales președinte al Consiliului de Administrație, vicepreședinți fiind dr. Constantin Angelescu și Mihai Seulescu. În Comitetul de Direcție erau Elisa Brătianu, Gheorghe I. Brătianu, Tancred Constantinescu, Ion Pillat, Dumitru Alimăneșteanu. La parterul Așezământului a fost amenajată bibliotecă și era

¹Ionel Ioniță, *Asociația Culturală „Așezământul Ion I. C. Brătianu”*, în „București – Materiale de Istorie și Muzeografie”, vol. XVIII, 2009, p. 88.

imperios necesar ca volumele să fie aduse de la Florica: „... cărți adunate de-a lungul timpului și adăugate la biblioteca părintelui său Ion Brătianu. Era o adevărată colecție de cărți alături de care se aflau hărți, stampe și documente”².

Așadar, memoria marelui om politic era astfel păstrată de cei care l-au cunoscut, iubit și apreciat, scopul principal fiind cunoașterea de către publicul larg și mai ales de către cei tineri a personalității și vieții lui Ionel Brătianu.

Tot în acest context al păstrării memoriei și ca semn de recunoaștere din partea contemporanilor a contribuției pe care Ion I.C. Brătianu a avut-o în procesul de unire, reformare și ridicare a societății românești, s-a conturat și inițiativa de a i se ridica un monument, venită tot din partea soției sale, Elisa Brătianu.

La 20 octombrie 1935, Elisa Brătianu i-a adresat o scrisoare lui Alexandru Lapedatu – ministru al Cultelor și Artelor și președinte al Academiei Române –, prin care îi propunea, cu prilejul împlinirii a 10 ani de la dispariția ilustrului său soț (24 noiembrie 1937), ridicarea unei statui în amintirea omului politic aflat în slujba țării sale, Ion I. C. Brătianu. Elisa Brătianu își începea astfel scrisoarea:

„Mult onorate domnule Lapedatu, de când a murit soțul meu au trecut 8 ani. Puțini mai sunt până a se împlini zece și zece ani socotea el însuși că se cuvine să treacă mai înainte ca recunoștința urmașilor să se mărturisească în acea formă pe care oamenii au închipuit-o pentru perpetuarea memoriei celor care au stat în slujba țării, înălțarea de statui. O adâncire de zece ani în timp, îi părea lui necesară pentru o dreaptă cunoaștere și recunoașterea binelui pe care, cei ce nu mai sunt, l-au adus patriei lor. Mă îndrept către Dumneavoastră, colaboratorul prețuit al soțului meu și vă cer îngăduința de a vă face două întrebări și o mărturisire. Vă întreb dacă, în preajma împlinirii celor zece ani de la moartea lui Ion I. C. Brătianu, dorința multora și care mi-au mărturisit-o, de a se înălța în amintirea lui un monument, nu socotiți și Dumneavoastră că s-ar cere împlinită. Vă întreb iarăși, dacă nu socotiți că cea mai potrivită așezare ar fi însăși grădina bibliotecii ridicate în amintirea lui, din cărțile lui și din iubirea noastră. Vă mărturisesc că am și anticipat într-o oarecare măsură răspunsul Dumneavoastră. Știu că de cumva am greșit îmi veți spune. Am căutat să văd pe cel mai de seama sculptor al vremii, pe Ivan Meštrović. L-am rugat să facă

²George Fotino, *Biblioteca Ion I. C. Brătianu* în „Boabe de grâu”, an IV, 1933, nr. 4, aprilie 1933, p. 258.

un studiu de monument. L-a făcut. Îmi îngădui să vă trimit și fotografiile machetei. Vi le trimit împreună cu un proiect de contract. Doi ani vor trebui pentru cioplirea în granit a monumentului. Întrebările și mărturisirea ce vă fac știu că întâlnesc la dumneavoastră mai mult decât înțelegere. Întâlnesc simțămintele unui om care are cultul celor care și-au iubit și slujit țara. Pentru mine, faptul că inițiativa ridicării unui monument lui Ion I.C. Brătianu s-ar afla în mâinile dumneavoastră este de deosebit preț. La cei care i-au fost prieteni sau adversari eu știu că dumneavoastră veți găsi sprijinul necesar înfăptuirii gândului din care pornesc aceste șiruri – recunoștința fiind, printre atâtea alte virtuți românești, o virtute a noastră. Nu cred – și iarăși îmi veți spune de mă înșel – că sentimentele mele de soție mă fac să socotesc legitime, înălțarea unui monument – mărturisire de recunoștință pentru silințele lui Ion I.C. Brătianu și pentru rezultatele pe care ele le-au adus țării”³.

În încheierea scrisorii, Elisa Brătianu consemna faptul că din diferite contribuții „Așezământul Ion I. C. Brătianu” a strâns suma de 3.500.000 lei, care putea susține o parte importantă a cheltuielilor cerute pentru ridicarea monumentului⁴.

Urmare a scrisorii Elisei Brătianu, răspunsul lui Alexandru Lapedatu a fost invitarea unor foști colaboratori ai lui Ion I. C. Brătianu, în vederea constituirii unui comitet pentru ridicarea monumentului. Prima ședință a avut loc la 1 noiembrie 1935, prilej cu care ministrul Lapedatu a dat citire scrisorii Elisei Brătianu, după care cei prezenți au luat hotărârea să se instituie comitetul pentru ridicarea monumentului lui Ion I.C. Brătianu, din toți foștii săi colaboratori, iar acesta să lucreze sub președinția lui Alexandru Lapedatu⁵. Ca urmare, din comitet au făcut parte: Nicolae Titulescu, Dr. Constantin Angelescu, Gheorghe Cipăianu, Constantin Argetoianu, Ion Inculeț, Th. Florescu, Nicolae N. Săveanu, generalul Gheorghe Mărdărescu, Richard Franasovici, Constantin Banu, George Fotino, Stelian Popescu, Victor Slăvescu, Tancred Constantinescu și primarul Capitalei – Alexandru Donescu⁶. De asemenea, comitetul a propus constituirea unui grup compus din Alexandru

³Biblioteca Națională a României, Colecții speciale, Fond Brătianu, dos. I/1, 1935, f. 1 - 2.

⁴*Ibidem*

⁵*Ibidem*, f. 6 - 7.

⁶*Ibidem*.

Lapedatu, Tancred Constantinescu, Stelian Popescu, Richard Franasovici și Alexandru Donescu, care să se ocupe de toate lucrările ce urmau a fi prezentate spre aprobare comitetului. Comitetul își însușea dorința Elisei Brătianu ca monumentul să fie „ridicat în grădina caselor sale, cu deschiderea în prelungirea proiectată a Bulevardului Dacia”⁷ și ca el să fie executat de marele sculptor Ivan Meštrović⁸.

La data de 12 noiembrie 1935 a avut loc o nouă întâlnire a grupului de lucru din cadrul Comitetului, la care au participat: Alexandru Lapedatu, Tancred Constantinescu, Stelian Popescu, Richard Franasovici, Victor Slăvescu, primarul Alexandru Donescu și George Fotino. Discuțiile s-au axat în jurul contractului care trebuia semnat cu sculptorul Ivan Meštrović, pentru ca acesta să poată începe lucrarea. A doua problemă a fost cea legată de deschiderea noului boulevard prin fața parcului caselor lui Ion I.C. Brătianu, pe care Alexandru Donescu urma să o rezolve, așa cum a declarat în cadrul ședinței, în curs de trei săptămâni⁹. De asemenea, a fost citit și proiectul contractului cu sculptorul Meštrović, care a fost aprobat, de principiu. Dar, pentru ca totul să se desfășoare în cele mai bune condiții, era necesar ca Meštrović să vină la București „pentru a stabili locul și pentru a-și da seama de perspectiva monumentului. Cu această ocazie se va subscrie și contractual”¹⁰. În acest context, grupul de lucru a stabilit ca Alexandru Lapedatu să-i trimită artistului o scrisoare, prin care să-l invite la București și să-l autorizeze să înceapă lucrarea¹¹. Urmare a celor stabilite, Alexandru Lapedatu i-a scris sculptorului Ivan Meštrović, aducându-i la cunoștință faptul că, în vederea ridicării monumentului lui Ion I. C. Brătianu, s-a constituit un comitet al cărui președinte este, și că va fi onorat să țină legătura și să corespunde pentru toate problemele privind proiectul de ridicare a statuii. În altă ordine de idei, îi aducea la cunoștință și faptul că sunt dificultăți pentru Primăria Bucureștiului cu exproprierea terenului necesar scuarului unde ar trebui plasat monumentul, problemă care nu a fost încă rezolvată, dar care spera să fie cât de curând reglementată. O altă situație neplăcută care ar fi putut apărea era legată de o ajustare a dimensiunilor statuii, în funcție de locul

⁷*Ibidem.*

⁸*Ibidem.*

⁹*Ibidem*, f. 10.

¹⁰*Ibidem*, f. 10 v.

¹¹*Ibidem.*

destinat. Pentru a fixa însă definitiv toate problemele, a semna contractual și a depune, pe numele său, în dinari, prima tranșă din suma convenită, Elisa Brătianu, George Fotino și Alexandru Lapedatu urmau să se întâlnească cu Meštrović, mai puțin în cazul în care el nu considera necesar să călătorească la București pentru a vedea situația din teren. Alexandru Lapedatu îl ruga să-i transmită și dacă dorea să se vadă cu ei la Zagreb sau la Viena¹².

În scrisoarea din 12 noiembrie 1935, în care îi mulțumea că a acceptat să facă parte din comitetul pentru ridicarea monumentului, ministrul Cultelor și Artelor, Alexandru Lapedatu, îi relata lui Alexandru Vaida-Voievod motivația pentru care a fost ales un sculptor străin în locul unui român:

„Totuși îmi permit să vă lămuresc că, dacă executarea monumentului a fost încredințată unui sculptor străin, e pentru că, după părerea celor mai mulți, părere pe care o împărtășesc și eu, noi nu avem încă sculptori statuari, care, prin concepție și, mai ales, prin execuție, să poată dura monumente demne de faptele și memoria celor pe care voim să-i imortalizăm astfel și să rămână, în același timp, pentru posteritate ca remarcabile opere de artă. Afirmarea aceasta a mea ați putut-o verifica, desigur, și dumneavoastră de pe monumentele ce s-au ridicat de sculptorii noștri indigeni după război. Căci, dacă unele – cele simbolice – pot rezista unor critici mai serioase și unor exigențe artistice mai pretențioase, statuile propriu-zise sunt sub toată critica, adesea adevărate caricature ofensatoare pentru memoria celor pe care voiesc să-i reprezinte și pentru demnitatea noastră națională. Ori n-ați avut acest sentiment văzând statuia regelui Ferdinand de la Orăștie, statuia ecvestră a lui Avram Iancu de la Târgu Mureș, statuile reginei Maria de la Oradea și de la Sovata, chiar statuile lui Ion Gh. Duca de la Râmnic și Spiru Haret de la București, cum și atâtea din busturile ce s-au ridicat în cei 10-15 ani din urmă? Dar, ceea ce hotărât, v-ar fi arătat și dumneavoastră că nu avem încă sculptori statuari, ar fi fost expoziția – dacă ați fi putut-o vizita – a machetelor prezentate pentru concursul statuilor celor doi regi – Carol I și Ferdinand I. Așa stând lucrurile, evident că veți înțelege și dumneavoastră de ce, pentru un monument demn de memoria și faptele lui Ion I.C.Brătianu, am socotit că e mai bine să ne adresăm unui sculptor de renume mondială cum este domnul Ivan Meštrović. S-a emis, este drept, și la noi, părerea de a se încredința lucrarea unui artist român, dar, după

¹²*Ibidem*, f. 8-9.

ce s-a examinat îndeaproape chestiunea, s-a constatat, cum am încercat să vă arăt mai sus, că, din nefericire, nu avem cui s-o încredințăm. De aceea v-aș ruga, să nu faceți pendentă acceptarea dumneavoastră de executarea lucrării de către un sculptor indigen, pe baza principiilor și directivelor naționale ce vă călăuzesc în acțiunea dumneavoastră public și să ne socotiți și pe noi tot așa de buni români și tot așa de bine intenționați față de interesele naționale, chiar dacă pentru ridicarea monumentului lui Ion I.C.Brătianu am făcut apel la un artist străin, dar amic sincer și devotat al neamului nostru, care ține să-și facă o chestiune de onoare artistică din executarea acestui monument”¹³.

La 24 noiembrie 1935, a avut loc cea de-a treia întâlnire a Comitetului pentru ridicarea monumentului lui Ion I. C. Brătianu, prilej cu care Alexandru Lapedatu a adus la cunoștință membrilor că au acceptat să li se alătore și mareșalul Alexandru Averescu, Gh. Gh. Mironescu, Grigore Iunian, Octavian Goga, Dr. Nicolae Lupu. În cadrul discuțiilor s-a reiterat faptul că realizarea monumentului a fost încredințată sculptorului Ivan Meštrović¹⁴ și că se fac demersuri hotărâte pentru prelungirea Bulevardului Dacia și pentru amenajarea pieții în care urma să fie așezat monumentul, și anume în dreptul grădinii Bibliotecii Ion I. C. Brătianu și cu acces în grădină. O delegație a Comitetului compusă din Constantin Argetoianu, O. Kiriacescu, Dr. Nicolae Lupu, Ion Inculeț și Alexandru Lapedatu urma să-i solicite proprietarului terenului, unde avea să fie amplasat monumentul, să facă o înțelegere amiabilă cu Primăria

¹³*Ibidem*, f. 69 f/v, 70.

¹⁴Ivan Mestrovic (1883 -1962) s-a născut în Croația și s-a afirmat în lumea artelor ca sculptor, pictor, gravor. Sculptura a fost modul lui de afirmare, manifestându-se prin opere inspirate de istoria Iugoslaviei. Ca pictor și gravor s-a remarcat prin portrete și reliefuri, însă sculptura a fost cea care l-a confirmat pe plan mondial. Oscar Han aprecia că Ivan Mestrovic, prin lucrările prezente la Londra, Paris, Viena, Praga, Veneția, Roma și în America, se situa alături de Rodin, Bourdelle printre cei mai reprezentativi creatori ai lumii pentru sculptura primei jumătăți a secolului al XX-lea. Modul în care au fost apreciate aceste lucrări, experiența dobândită în relațiile cu acest sculptor au condus la adoptarea deciziei ca și monumentele regilor Carol I și Ferdinand I să-i fie încredințate spre realizare. (vezi Virgiliu Z. Teodorescu, *Monumente înlăturate – Monumente văduvite*, https://www.once.ro/carti/Eroi%20si%20morminte_vol%20II/015%20Z%20Teodorescu.pdf, p. 214 – 215 (accesat la 6 iunie 2021).

Generală, iar dacă acest demers nu va avea succes, să se procedeze la exproprierea terenului, ceea ce s-a și întâmplat până în mai 1937¹⁵.

Proiectul contractului datat 12 decembrie 1935, ce urma să se semneze de către Alexandru Lapedatu și sculptorul Ivan Meštrović, cuprindea o serie de obligații care trebuiau îndeplinite de cele două părți. Ivan Meštrović se angaja să execute monumentul lui Ion I. C. Brătianu în poziție așezată, conform machetei, înalt de patru metri jumătate, când statuia ar fi fost așezată pe soclu; să procure pe cheltuiala sa, cantitatea necesară de granit gri-închis de Jablanița pentru statuia care va fi dintr-o singură bucată; să procure tot pe cheltuiala sa, bucățile necesare din același granit pentru pedestal și să-l termine; să furnizeze planul pentru amplasarea monumentului în parcul din fața Așezământului Brătianu și planul fundațiilor, precum și să asigure, tot pe cheltuiala sa, un tehnician pentru a supraveghea și conduce lucrările în timpul ridicării monumentului; să finalizeze toate lucrările, exceptând pe cele în raport cu ridicarea monumentului, în termen de 18 luni sau mai târziu; să ambaleze, pe cheltuiala sa, statuia și bucățile pedestalului de o manieră facilă pentru transport.

Conform contractului, Alexandru Lapedatu avea următoarele obligații: să livreze sculptorului Meštrović suma convenită de 140.000 de franci elvețieni sau contravaloarea lor în dinari iugoslavi: 46.666 franci elvețieni în momentul semnării contractului, a doua tranșă după ce statuia va fi modelată la mărimea finală în matrița de ipsos și ultima tranșă după ce Meštrović va livra statuia în granit și bucățile necesare pentru pedestal; să ia în posesie și bucățile lucrate pentru pedestal aflate în atelierul artistului la Split; să transporte pe cheltuiala Comitetului statuia și pedestalul de la Split până la locul de amplasare la București; să construiască fundațiile, după planul lui Meštrović, tot pe cheltuiala Comitetului, și să suporte și cheltuielile în raport cu ridicarea monumentului. Contractul era făcut în două exemplare, pentru fiecare parte câte unul¹⁶.

Aflată la Split, la 28 mai 1936, Elisa Brătianu îi trimitea o telegramă lui Alexandru Lapedatu, în care îi comunica faptul că monumentul este bine

¹⁵Biblioteca Națională a României, Colecții speciale, Fond Brătianu, dos. I/1, 1935, f. 71.

¹⁶*Ibidem*, f. 12- 17.

executat și se ridică la nivelul așteptărilor comanditarilor: „Cu multă mulțumire sufletească vă comunic că monumentul este o minune. Vom reveni împreună. Meštrović trimite multe salutări”¹⁷.

După semnarea contractului, la data de 26 iunie 1936, Ivan Meštrović avea să confirme printr-o telegramă primirea primei tranșe de bani – 46.666 de franci elvețieni de la Milan Protitch, director general al Băncii Naționale a Regatului Iugoslaviei, cecul fiind trimis din Zagreb la sucursala din Split¹⁸.

Pentru a stabili cu exactitate amplasarea statuii, Meštrović a efectuat o vizită la București în octombrie 1936, prilej cu care Alexandru Lapedatu i-a adresat o scrisoare, prin care îl anunța că nu va putea fi în București în ziua sosirii sale. De asemenea, îl mai informa și în legătură cu faptul că Elisa Brătianu era la Balcic, dar că intenționa să îl întâlnească înainte de plecare. În legătură cu toate lucrurile legate de instalarea operei sale, Alexandru Lapedatu l-a însărcinat pe arhitectul Horia Teodoru pentru a-i fi la dispoziție¹⁹.

În iunie 1937, în conformitate cu obligațiile contractuale, pentru asigurarea transportului monumentului de la Split la București, reprezentând două cutii care conțineau statuia de granit ce cântărea 18 tone, în valoare de 400.000 de dinari, și un bust din granit în valoare de 30.000 de dinari, Comitetul a recurs la Casa de Asigurări Lloyd's din Londra. Asigurarea trebuia să acopere incidentele legate de coliziune, foc, deraiere și alte tipuri de accidente de tren²⁰.

Două luni mai târziu, la 11 august 1937, monumentul lui Ion I. C. Brătianu fusese adus la București și așezat pe locul ales, în prelungirea Bulevardului Vintilă Brătianu²¹, în piațeta care urma să-i poarte numele. În acest context, Comitetul pentru monumentul lui Ion I. C. Brătianu a adresat o scrisoare ministrului de Finanțe, informându-l că trebuia să-i achite sculptorului Meštrović ultima tranșă de bani, prin Banca Națională a României, și să fie scutit de comisionul bancar, ca și la primele două tranșe²².

¹⁷Idem, dos. I/1, 1936, f. 85.

¹⁸*Ibidem*, f. 22.

¹⁹*Ibidem*, f. 27-28.

²⁰Idem, dos. I/1, 1937, f. 40-43

²¹Fostul Bulevard Dacia a primit numele lui Vintilă Brătianu - care, printre alte funcții importante a deținut-o și pe aceea de Primar General al Bucureștiului (1907-1910) – după moartea acestuia în 1930. În anii '80, bulevardul a revenit la numele de Dacia.

²²Biblioteca Națională a României, Colecții speciale, Fond Brătianu, dos. I/1, 1937, f. 52-53.

La festivitățile de inaugurare ale statuii a fost invitat și sculptorul Ivan Meštrović, care i-a trimis la 15 noiembrie 1937, o scrisoare lui Alexandru Lapedatu, ca răspuns la invitația pe care acesta din urmă i-o adresase. Artistul își exprima regretul de a nu putea fi prezent la inaugurare, din cauza angajamentului strict de a termina monumentul regelui Carol I. Transmitea însă ministrului Lapedatu mulțumirile și aprecierile sale pentru încrederea acordată și maniera cordială de colaborare încununată de succes și, de asemenea, omagiile sale Elisei Brătianu, sufletul acestei inițiative²³. Cu toate că monumentul era gata și pregătirile pentru inaugurare destul de avansate, totuși, aceasta nu a avut loc în noiembrie 1937, când se împlineau 10 ani de la dispariția lui Ion I. C. Brătianu. La 8 aprilie 1938, Alexandru Lapedatu menționa în procesul-verbal al Comitetului motivele pentru care inaugurarea monumentului lui Ion I. C. Brătianu, în noiembrie 1937, nu a fost posibilă: timpul nefavorabil de la sfârșitul lunii noiembrie, luptele electorale în plină dezvoltare la acea vreme, și care nu asigurau „o prielnică atmosferă unei manifestări de uniune națională și de unitate în simțire”, iar pe de altă parte boala doamnei Eliza Brătianu - cu toate că domnia sa rugase Comitetul să nu țină seama de acest impediment personal - au determinat amânarea inaugurării. Dezvelirea monumentului a avut loc în ziua de duminică, 27 noiembrie 1938, la împlinirea a 11 ani de la moartea lui Ion I. C. Brătianu „pe care destinul l-a sortit a prezida, în fruntea guvernului țării, istoricul act al unității noastre naționale”²⁴. Ținând cont de amploarea evenimentului, Prefectura Poliției Capitalei a luat măsuri suplimentare de asigurare a ordinii pe durata desfășurării solemnităților, organizând două circuite separate pentru participanți. Pentru oficialități a fost rezervată intrarea din Strada Biserica Amzei: reprezentanții Curții Regale, consilierii regali, membrii guvernului, Înaltul Cler, foști miniștri, rectori, decani, Înalta Curte de Casație, Academia Română, guvernatorul și Consiliul de Administrație al Băncii Naționale a României, Consiliul legislativ²⁵.

²³ *Ibidem*, f. 59 – 60.

²⁴ *Idem*, dos. I/1, 1938, f. 382.

²⁵ „Curentul”. Anul XI, Nr. 3889, 28 noiembrie 1938, p. 9.

Ceremonia a început la ora 11.00, în noua piață Ion I. C. Brătianu, serviciul religios fiind oficiat de dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, asistat de Visarion Puiu, Mitropolitul Bucovinei, și de Efrem Enăceanu, locțiitorul Mitropolitului Basarabiei, alături de clerici din cele trei provincii românești. Au rostit cuvântări Mitropolitul Nicolae Bălan, în numele Bisericii, Patriarhul Miron Cristea, președintele Consiliului de Miniștri, în numele guvernului, generalul Arthur Văitoianu reprezentându-i pe foștii luptători în Marele Război, dr. Constantin Angelescu în numele prietenilor și colaboratorilor politici ai lui Ion I. C. Brătianu, Alexandru Lapedatu, președintele Comitetului pentru ridicarea monumentului și generalul Victor Dombrowski, primarul general al Capitalei. Au mai participat la ceremonie și consilierii regali: Constantin Argetoianu, Gh. Tătărescu; miniștrii Gheorghe Ionescu Sisești, ministrul agriculturii și domeniilor, Victor Iamandi, ministrul justiției, Armand Călinescu, ministrul de interne, Mitiță Contantinescu, ministrul economiei, Mircea Cancicov, ministrul finanțelor, generalul dr. Marinescu, ministrul sănătății, N. Petrescu Comnen, ministrul afacerilor străine, Ivan Ducici, ministrul Legației Iugoslaviei la București, Ivan Petrovici, consilier de presă al Legației iugoslave²⁶.

Din partea familiei au participat: Elisa Brătianu, Dinu Brătianu, Gheorghe Brătianu, Bebe Brătianu, Sabina Cantacuzino, Lia Brătianu, Maria Pillat, Ion Pillat, Pia Alimăneșteanu, Alexandru Alimăneșteanu, Tatiana Niculescu Dorobanțu, Ilie Dorobanțu. Alături de membrii guvernului, reprezentanți ai înaltelor autorități ale statului au fost și mulți dintre cei care, timp de 30 de ani, i-au fost colaboratori apropiați, alături de delegați ai Partidului Național Liberal de pe întreg cuprinsul României Mari²⁷.

După cuvântări, ceremonia inaugurării a continuat cu defilarea prin fața monumentului a reprezentanților comunelor, pe județe, în ordine alfabetică, școlile, societățile și sindicatele, colegii, prietenii și colaboratorii, organizațiile PNL. Toți invitații își aveau locurile strict desemnate la festivitate, iar defilarea a fost coordonată de către Comitet²⁸.

Festivitățile legate de dezvelirea monumentului lui Ion I. C. Brătianu au avut un amplu ecou în presa vremii, fiind descrise pe larg în cotidienele: „Viitorul”,

²⁶*Ibidem.*

²⁷*Ibidem.*

²⁸*Ibidem.*

„Universul”, „Curentul”, „Timpul”, „Semnalul”. Ziarul „Viitorul” a prezentat în întregime cuvântările susținute de Mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan, Patriarhul Miron Cristea, dr. Constantin Angelescu și Alexandru Lapedatu, președintele Comitetului pentru ridicarea monumentului. Toți cei care au susținut discursuri au omagiat puternica personalitate a lui Ion I.C. Brătianu, contribuția pe care acest om providențial a avut-o la îndeplinirea idealului de unitate națională a românilor, alături de Regele Ferdinand și Regina Maria.

Mitropolitul Ardealului dr. Nicoale Bălan a subliniat, printre altele, faptul că: „Monumentul acesta ridicat întru memoria și proslăvirea marelui Ion I. C. Brătianu nu e decât exteriorizarea monumentului nepieritor, mai tare decât granitul, pe care întreg neamul românesc i le-a ridicat în sufletul său”²⁹.

Patriarhul Miron Cristea – reprezentat de Gh. Ionescu-Sisești, ministru al Agriculturii – în numele guvernului a spus că:

„Stând înaintea acestui monument mi se înfățișează unul dintre cei mai influenți și mai mari bărbați de stat din câți a creat geniul etnic al neamului românesc în cursul ultimului veac. Importanța și valoarea personalității sale o verifică succesul final al frământărilor prin care au trecut românii mai ales de la 1914 și până la înfăptuirea supremului nostru ideal: întregirea neamului. Aceste mișcări el le-a prezidat și le-a condus”³⁰.

La rândul său, doctorul Constantin Angelescu, consilier regal și fost ministru în guvernele prezidate de Ion I. C. Brătianu, a declarat în fața celor prezenți:

„Ne-a adunat aci gândul pios și patriotic de a proslăvi, prin ridicarea acestui monument pe marele român, pe marele realizator al României întregite. În istoria acestei țări Ionel Brătianu este cea mai proeminentă figură a unei mari epoci. [...] Monumentul acesta va povesti urmașilor noștri zilele tragice, dar sublime în care s-a înfăptuit idealul milenar al românismului. Ideal care până acum câțva timp era numai un vis frumos și sfânt, dar care astăzi este realitate indestructibilă, eternă. Nici o palmă din acest pământ nu se poate înstrăina. Mucenicii neamului și între ei, înfăptuitorul unității naționale Ionel

²⁹ „Viitorul”, Anul XXX, Nr. 9272, p. 3.

³⁰ *Ibidem*.

Brătianu, din mormintele lor, ne-ar blestema dacă am consimți vreodată la acest sacrilegiu”³¹.

Ministrul Alexandru Lapedatu a prezentat în fața audienței principalele momente din activitatea comitetului legate de procesul de începere a lucrărilor și de evoluție a acestora pe parcursul anilor 1935 -1938, a mulțumit Elisei Brătianu pentru inițiativă, sculptorului Ivan Meštrović pentru respectarea termenului de livrare a statuii, laudându-i geniul artistic, care l-a surprins pe marele om de stat într-o atitudine gânditoare și în același timp îngrijorată, dar familiar celor care l-au cunoscut. A fost dorința Elisei Brătianu de a-l înfățișa în aceasă ipostază de om preocupat tot timpul de problemele țării sale, covârșit de marea responsabilitate ce apăsa pe umerii săi, gândind îndelung și serios acțiunile politice pe care urma să le pună în practică.

„Toate acestea nu s-ar fi putut îndeplini, nici așa de în grabă și nici așa de frumos, dacă, în mijlocul nostru, nu s-ar fi aflat, în permanență, stimulul și grija, plină de iubire și pietate, ale doamnei Elisa Brătianu. Căci numai datorită acestui stimul și acestei griji avem, astăzi, în acest liniștit loc de reculegere și reconfortare sufletească, monumentul făuritorului politic al României Mari, în legătură direct cu instituția culturală, căreia de 11 ani, domnia sa i-a consacrat și îi consacră tot rostul și scopul vieții sale – Biblioteca Ion I. C. Brătianu”³².

În continuarea discursului său, Alexandru Lapedatu a adus mulțumiri ministrului Mircea Cancicov, care a sprijinit Primăria Capitalei să exproprieze terenul unde s-a amenajat piața monumentului, fostului primar general Alexandru Donescu, arhitectului Horia Teodoru care a realizat planul pieței, după indicațiile sculptorului Ivan Meštrović și tuturor persoanelor implicate în ducerea la bun sfârșit a realizării și amplasării monumentului. Alexandru Lapedatu și-a încheiat emoționantul discurs, cu următoarele cuvinte:

„Așa se face că, intrat în istorie, Ion I. C. Brătianu va fi socotit pentru Regele Unității Naționale, ceea ce părintele său, Ion C. Brătianu a fost pentru regele Independenței române și ceea ce Mihail Kogălniceanu a fost pentru Domnul Principatelor Unite, slujitor credincios, leal și devotat al intereselor mari și

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

permanente ale neamului și executor chibzuit, hotărât și energic al realizărilor reclamate de aceste interese. Aceasta însă, totdeauna și numai prin mijlocirea Coroanei, a cărei strălucire și al cărei prestigiu ținea să le sporească mereu, ferind-o de orice i-ar fi putut aduce vreo umbrire sau știrbire”³³.

Ultimul care a luat cuvântul a fost generalul Victor Dombrovski, primarul general al Capitalei, care a declarat că „municipalitatea Capitalei e mândră de avea un monument al marelui om de stat Ion I. C. Brătianu, al cărui rol în istoria politică a țării noastre este îndeajuns de bine cunoscut și consacrat”³⁴.

Pagina a treia din ziarul „Universul”, din 30 noiembrie 1938, se deschidea cu un emoționant omagiu adus lui Ion I. C. Brătianu și contribuției sale la realizarea unității naționale:

„Omul acesta providențial n-a avut decât o singură credință: credința în forța neamului său, pe care l-a ridicat la culmi de strălucire, în rândul celorlalte neamuri. Figura de apoteoză a taciturnului de la Florica, încheie o pagină de istorie. Perspectiva vremii îl așează printre făuritorii de țară. În grădina de stejari, chipul de granit al lui Ion I. C. Brătianu înfățișează atitudinea de adâncă frământare a omului care, ținând cartea pe genunchi, descifrează din noianul de gânduri destinul unei nații. Artistul Meštrović a voit să prindă câteva note caracteristice din forța interioară a marelui bărbat de stat. Oricum ar fi înfățișat Ionel Brătianu în granit, el va rămâne în conștiința nației o figură luminoasă animată de cel mai cald patriotism”³⁵.

La rândul său Stelian Popescu, membru în Comitetul pentru ridicarea monumentului, într-un emoționant editorial din ziarul „Universul” din 28 noiembrie 1938, făcea referire, cu reverență, la personalitatea marelui om politic și la marea sa capacitate de muncă în folosul țării, la erudiția sa, la modestia și stăpânirea de sine care îl caracteriza.

³³ *Ibidem*, p. 4.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ „Universul”, Anul al 55-lea, Nr. 327, 30 noiembrie 1938, p. 3.

„În grelele împrejurări prin care a trecut neamul nostru – scria Stelian Popescu – numai existența unor oameni ca Ion I. C. Brătianu ne-a dat puțința să învingem greutatea și ne îndreptățește regretul pe care-l provoacă dispariția lor prea timpurie. Monumentul ce se desvelește azi, în mica piață publică în care s-a înglobat și grădina casei lui, se datorește, în bună parte, străduințelor aceleia care a fost tovarășa zilelor lui, doamna Elisa Brătianu, care n-a cruțat nici o oboseală sperând a realiza ceva care să caracterizeze omul și opera lui”³⁶.

Ivan Meštrović începuse colaborarea cu familia Brătianu încă din anii 20, când a realizat, la cererea lui Ion I. C. Brătianu, un grup statuar din piatră, reprezentând trei vulturi semeți privind în zare. Monumentul, de o frumusețe copleșitoare, a fost amplasat pe dealul din apropierea conacului de la Florica, un loc preferat de către Ion I. C. Brătianu.

Cei trei vulturi, care străjuiau domeniul de la Florica, ar putea fi considerați o reprezentare simbolică a Miciei Înțelegeri (România, Iugoslavia și Cehoslovacia), miniștrii de externe ai celor trei țări semnatare vizitând conacul de la Florica în anii '20, în compania lui Ionel Brătianu și a soției sale Elisa Brătianu, sau pe cei trei frați Brătianu: Ionel, Dinu și Vintilă.

Din nefericire, după cel de-al Doilea Război Mondial, vulturii au fost decapitați, considerându-se că reprezintă embleme fasciste. Despre modul cum a fost salvat conacul familiei Brătianu, dar și grupul statuar, povestește inginerul agronom dr. Constantin Budan, în cartea sa de memorii *Ofertele destinului*, apărută în anul 2011, la editura Tiparg. Constantin Budan a fost omul providențial, inginerul agronom care a fost trimis la G.A.S. Ștefănești în primăvara lui 1955, iar amintirile sale despre Florica se referă la acea perioadă a ultimilor ani ai guvernării lui Gheorghe Gheorghiu Dej, care a vizitat Florica și cu acel prilej a fost dus să vadă și grupul statuar format din cei trei vulture decapitați, despre care i s-a spus că sunt o reprezentare a Miciei Înțelegeri. Cu acel prilej, Gheorghiu Dej a dispus refacerea statuii, cu sprijinul Academiei Române, ceea ce s-a și întâmplat. Actualmente, statuia „La Vulturi” continuă să dăinuie, alături de conacul familiei Ion C. Brătianu, fiind înscrisă în lista monumentelor istorice de clasă A³⁷.

³⁶Idem, Nr. 325, 28 noiembrie 1938, p. 1.

³⁷<https://revistaagressive.ro/argesul-frumos/statuia-la-vulturi-de-la-florica-stefanesti-a-fost-distrusa-afla-motivul-si-cand-s-a-intamplat> (accesat 5 iunie 2021).

În ceea ce îl privește pe marele sculptor Ivan Meštrović, acesta a avut o viață zbuciumată. A fost închis în 1943-1944 de Ante Paveliç, cel care a condus Croația, stat independent marionetă al Germaniei naziste, fiind eliberat la intervenția Papei Pius al XIII-lea, după care a ajuns în S.U.A. S-a stins din viață în patria sa de adopție, la South Bend, în 1962³⁸. Ca sculptor a fost foarte influențat de Rodin, care, la rândul lui, l-a admirat nespun și care, chiar avea să declare, că Meštrović este un artist mai mare decât el. Ivan Meštrović a obținut încă din timpul vieții toată recunoașterea cuvenită: a fost primul artist în viață cu o expoziție la Metropolitan Museum of Art din New York (1947), a predat la două universități americane, a fost premiat și a primit cetățenia americană în 1954. După moarte și-a lăsat întreaga moștenire artistică fostei Iugoslavii, astfel că, în prezent, în Croația există mai multe muzee Ivan Meštrović (cele mai importante fiind la Zagreb și Split), iar lucrări de-ale sale se mai află în biserici, instituții civile și ecleziale și în colecții particulare din țara de origine³⁹.

Se pare că, odată cu monumentul, sculptorului Meštrović îi fusese comandat și un bust al lui Ion I. C. Brătianu, care urma să fie pus în holul Așezământului din strada Biserica Amzei nr. 5-7. În anul 1948, bustul și pedestalul au fost ascunse în subsolul clădirii, iar după 1990 au fost reinstalate în holul clădirii⁴⁰. Actualmente, bustul se află în expunerea permanentă a Muzeului Național Brătianu, după deschiderea acestuia, la 24 mai 2020.

Revenind la statuia lui Ion I. C. Brătianu, aceasta a fost dezafectată în anul 1948, fiind depozitată, până în 1988, în curtea Combinatului Fondului Plastic. Pe locul rămas liber, s-a aflat până în 1990, bustul lui Ilie Pintilie (sculptor Nestor Culluri), unul dintre liderii din ilegalitate ai P.C.R, mort la Doftana în timpul cutremurului din 1940. În anul 1988, monumentul lui Ion I. C. Brătianu a fost transferat la Complexul Muzeal Golești, de unde a fost adus

³⁸Angelo-Barbu Popescu, *op.cit.*, p. 340.

³⁹**Simona Drăgan**, *Arta sacră a lui Ivan Meštrović*, <https://romanaliterara.com/2019/08/arta-sacra-a-lui-ivan-mestrovic/> (accesat la 8 iunie 2021).

⁴⁰ Angelo-Barbu Popescu, *Statuile lui Ivan Meštrović din București*, http://bmim.muzeulbucurestiului.ro/fisiere/23-Bucuresti-Materiale-de-Istorie-si-Muzeografie-XXIII-2009_333.pdf, p. 339 (accesat la 6 iunie 2021).

în 1992, și repus, din inițiativa Primăriei Municipiului București și a Ministerului Culturii, pe amplasamentul inițial din Bulevardul Dacia⁴¹. Norocul acestui monument a fost faptul că era realizat din granit, și nu a putut fi topit, ca celelalte două opere ale lui Ivan Meštrović – statuile regilor Carol I și Ferdinand I. Reinaugurarea sa a avut loc în luna noiembrie 1992, monumentul regăsindu-se pe lista monumentelor istorice de clasă B⁴².

Contemporanii recunoscuseră „îndrăzneala politică”, „viziunea” omului de stat Ion I. C. Brătianu, aportul important la așezarea României Mari în concertul statelor europene, iar amintirea și recunoștința lor voiau să o transmită peste generații:

„Dragostea lui de țară sfârâma hotarele prezentului. Măine, peste o sută de ani, când se va scrie adevărata istorie a vremurilor începutului veacului nostru, personalitatea lui I. I. C. Brătianu nu va trebui să fie văzută prin această prismă. Să se explice încătușarea omului, jertfa țării, pentru a nu distruge temeiul moral al drepturilor ei imprescriptibile de a fi o nație și un stat mare, ce se suprapune în granițele lui firești”⁴³

⁴¹Alexandru Panaitescu, *Viața nesigură a monumentelor din București*, <https://arhitectura-1906.ro/2019/01/viata-nesigura-a-monumentelor-din-bucuresti/>, (accesat la 10 mai 2021).

⁴² <http://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/LMI-B.pdf>, accesat în data de 11 iunie 2021.

⁴³ „Semnalul”, Anul I, Nr. 250, 26 noiembrie 1938, p. 1-2, *Amintirea lui Ion I. C. Brătianu*, de R. Patrulius.

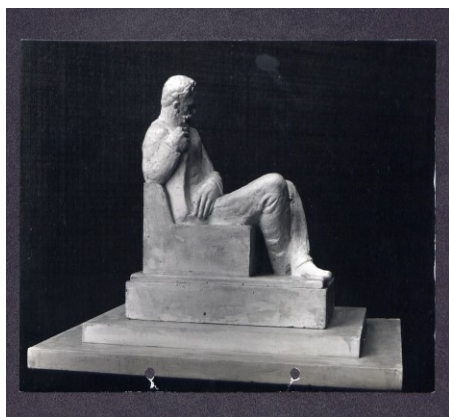

Fig. 1 - Macheta statuii lui Ion I C Brătianu, realizată de sculptorul Ivan Meštrović, *Biblioteca Națională României.*

Fig. 2 - Monumentul lui Ion I. C. Brătianu, *Biblioteca Națională României.*

Fig. 3 - Bustul lui Ion I. .C Brătianu realizat de Ivan Meštrović pentru Așezamintele Brătianu

Fig. 4 - Bustul statuii lui Ion I. .C Brătianu, *Biblioteca Muzeului Național Cotroceni*

Ștefania DINU
Muzeul Național Cotroceni